

פתח דבר

ברוב בתי הספר בישראל חש הצוות החינוכי שהקשר בין בית הספר ובין ההורים דורש בחינה מחדש, הרהור וערעור, ומכיוון שכמה בתי ספר פיתחו מודלים משלהם לשיתוף מוצלח של ההורים, כדאי ללמוד מהצלחותיהם. מציאת המכנה המשותף להצלחות אלו או למידה של כל הצלחה כמקרה שעומד לעצמו, עשויות לעזור לבתי הספר המתלבטים כיצד לשתף את ההורים לגבש לעצמם את דרכם שלהם. בתי ספר אלה יכולים ללמוד אפוא מהצלחותיהם של האחרים.

למידה מהצלחות היא תפיסה בחקר ארגונים שרואה בניתוח ובהבנה עמוקה של הצלחות הארגון כלי רב עוצמה לפיתוח אישי, צוותי וארגוני, בשונה מתהליכים שמתמקדים בתחקור של שגיאות וכישלונות. ואולם "סיפורי הצלחות" של מעורבות הורים טרם נחקרו עד כה, וטרם גובש הידע כיצד ניתן ללמוד מהצלחות אלה.

ארגון "מהות"¹ יזם מחקר בנושא עם מכון מופ"ת,² שגילה גם הוא עניין בבחינה ובבדיקה של אותם סיפורי הצלחה. בתחילתו של התהליך הוקמה ועדת היגוי שתפקידה היה לענות בראש ובראשונה על שאלות יסוד ראשוניות כגון מהו קשר טוב עם בית הספר? מי קובע אם הקשר הוא טוב או מצוי? מהו סיפור הצלחה? או האם יש מדדים אובייקטיביים שמאפשרים לנו לבדוק בתי ספר ולמפות אותם כטובים, מצוינים, לא כל כך טובים או אפילו נכשלים בכל הקשור למקומם של ההורים ולקשר עמם? בוועדת ההיגוי היו שישה חברים: רינה כהן מהמחלקה להורים, משפחה וקהילה במשרד החינוך; בלהה ארצי מאגף א' מוסדות חינוך, האגף לחינוך יסודי במשרד החינוך; טובה בש מהאגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך ויושבת ראש הוועד המנהל של "מהות"; אילנה בן-ארי, מרצה במכללה לחינוך לוינסקי; ריקי איגנר, מנהלת "מהות" ומרצה במכללה לחינוך לוינסקי; וד"ר יעל פיישר (מחברת הספר).

1 מרכז ארצי רב-ארגוני לקידום שותפות בין הורים ומערכת החינוך מיסודם של משרד החינוך ומכללת לוינסקי לחינוך. עוד על הארגון ראו באתר מהות.

2 המכון למחקר ולפיתוח של המכללות לחינוך. עוד על המכון ראו באתר מכון מופ"ת.

ההחלטה הראשונה שנתקבלה הייתה לעסוק בבתי ספר יסודיים בלבד, שכן שיתופם של ההורים בבתי הספר היסודיים רב יותר מזה שבבתי הספר העל-יסודיים. עם זאת חשוב לזכור שקיימים גם מודלים לשיתוף הורים בבתי הספר העל-יסודיים, ואולם אלה לא נבדקו בספר זה. ההחלטה השנייה עסקה במינוח שיש להשתמש בו כאשר עוסקים בקשר עם הורים. בתחילה הוצע להשתמש במושג "שיתוף הורים" לתיאור של מערכת הקשרים בין ההורים ובין בית הספר. ואולם מכיוון שבאמירה זו יש משום שיפוטיות - שכן על סמך ניסיוננו הנחנו שמערכת קשרים טובה מבוססת על שיתוף - הוחלט בסופו של דבר להשתמש בשני המונחים - "שיתוף הורים" ו"מעורבות הורים" - שכן רוב הספרות בנושא עדיין משתמשת במילים "מעורבות הורים".

מטרתו של ספר זה כפולה: הראשונה - לנסות ולהמשיג מהו "שיתוף הורים" מוצלח, והשנייה - לספר את סיפורי הצלחה של שלושה בתי הספר וכך לאפשר לבתי ספר שמעוניינים בכך ללמוד מההצלחות המתוארות. לא מקרה הוא שכאשר מחפשים סיפורי הצלחה של שותפויות הורים בבית הספר, בסופו של דבר מגיעים לבתי ספר קהילתיים שחורטים על דגלם שיתוף הורים. אבל עם זה חשוב להדגיש שההתמקדות בבתי ספר כאלה לא נעשתה בכוונה תחילה. מעניין גם לציין שלאחד מבתי הספר שסיפורם יובא כאן (בית הספר "רעות" בגדרה), הוקדש כבר בעבר פרק בספר אחר (הרפז, 2004). ואולם בתחילת המחקר עובדה זו לא הייתה ידועה למחברת, שכן הנושאים המועלים בספר של הרפז שונים מאוד מהנושאים המועלים בספר זה. גם שמו של הספר אפשר גם אחרת: סיפורי הצלחה של שותפויות הורים בבית הספר מצביע על כך שאין כוונה להציג "מודל אחד טוב". כל בית ספר יכול ואף צריך לבחור את המתאים לו ביותר. הוא יכול לאמץ במלואן הצלחות של אחרים, או לאמץ לעצמו רק חלקים שלהן. בשני המקרים, אם ברצונו להשביח את עבודתו עם ההורים, עליו לבוא ולומר לעצמו "אפשר גם אחרת".

מבנה הספר

לספר חמישה שערים. השער הראשון יעסוק בהגדרות כלליות של המושגים "שיתוף הורים" ו"מעורבות הורים", יציג מהם סיפורי הצלחה ומהם הקריטריונים שלנו לניתוח סיפורים שכאלה, וכן יגדיר את שיטת המחקר ואת כלי המחקר שבהם השתמשנו. בשער זה שולבו פרטי ביבליוגרפיה רבים ועדכניים, והוא מהווה סקירת ספרות נרחבת.

שלושת השערים הבאים הם סיפורים של בתי הספר, ואלה מופיעים על פי ה"וותק" שלהם בכל הקשור לקשר עם ההורים. כך סיפורו של בית הספר "רעות", שבו הקשר עם ההורים החל עם הקמתו של בית הספר, יופיע ראשון. לאחר מכן יופיע הסיפור של "מעלות משולם", והסיפור האחרון יהיה של בית הספר האורתודוקסי ברמלה, הנמצא בשלבים הראשונים של תהליך שיתוף ההורים. גם אורכם של הסיפורים משתנה בהתאם לוותק, כך שהשער המספר את סיפור "רעות" ארוך יותר מהשער המספר את סיפורו של בית הספר האורתודוקסי. הסיבה לכך היא שככל שהזמן ארוך יותר, הסיפור מורכב יותר. בשער החמישי "ממעוף הציפור - קווי מתאר לשותפות הורים" יוצגו שלושה מודלים תאורטיים שהם בבחינת בסיס מאגד מן הצד האחד, אבל מן הצד האחר גם מאפשרים השוואה מסוימת בין שלושת בתי הספר.

חוץ מחלוקתו הסטנדרטית של הספר לשערים, בתוך סיפורי ההצלחה משולבים גם קטעים ממוסגרים משלושה סוגים:

1. חלון למידע מחיי בית הספר - תיאור אירועים מחיי בית הספר שהמחברת בחרה להדגישם על ידי הכנסתם למסגרת.
2. חלון למידע מורחב - מידע נוסף שקשור לאירוע או לתהליכים שמתוארים בסיפור בית הספר. מדובר במידע תאורטי שאינו קשור ישירות לסיפור ההצלחה, אבל עשוי להרחיב את דעתו של הקורא בהקשר המדובר. המושגים המופיעים במסגרות אלה מצויים גם במפתח המושגים בסוף הספר.
3. תובנה - בתובנות סיכמה המחברת במשפט אחד או שניים היבטים שנוגעים לאירועים שתוארו קודם לכן. התובנות הן של המחברת, אבל אפשר ללמוד מהן רבות בנוגע לרצוי. במפתח המושגים, כמושג ראשון, תחת המילה "תובנה" יופיעו מספרי העמודים לכל התובנות של הספר.

בספר מופיע כמקובל גם מפתח עניינים. המפתח כולל, מלבד הנושאים המרכזיים המופיעים בחלון למידע והתובנות, גם מושגים רבים מעולם התוכן המדובר. מעניין ביותר לקרוא את המושגים המופיעים במפתח זה, שכן רק מקריאתם ניתן ללמוד על מושגי היסוד הקשורים למקומם של ההורים במוסד החינוכי.